

Vzgoja otrok je ena najpomembnejših nalog vseh odraslih

■ **Anton Meden**, prof., dr., je oče petih otrok in predsednik Zveze aktivov svetov staršev Slovenije. Več kot deset let si prizadeva za povezovanje staršev in njihovo dejavno sodelovanje v šolskem sistemu. Je redni profesor na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani.

Iztočnica za to razmišljanje je bilo zelo preprosto vprašanje: Kaj je vzgoja? O tem sem veliko razmišljal in na misel so mi prihajale najrazličnejše besede in možnosti, kaj bi lahko bila vzgoja. Od »duhovnega in značajskega oblikovanja«, ki ga ponuja SSKJ, »razvijanja osebnosti«, »oblikovanja človeka«, Slomškovega »blaženja srca«, »osebnega zgleda«, »poslanstva staršev« ... do vrtca, šole, družbe, tudi revije Vzgoja.

V spominih sem na kratko prehodil pot od časa, ko sem bil sam vzgajan, do časa, ko sem bil kot mlad oče poklican za vzgojitelja. Korake spomina sem močno 'upočasnili' in se v mislih zadržal v času, v katerem skupaj z ženo vzgajava najinih pet otrok. Najstarejša hčerka šteje 27 let, najmlajša 8. Nazadnje mi je v mislih obstal stavek, ki je napisan v naslovu; v nadaljevanju ga bom poskusil razložiti.

O vzgoji

Spoznanja in misli o vzgoji, ki jih bom opisal v naslednjih odstavkih, so osebna, pridobljena z lastnimi izkušnjami. Lahko bi rekel, da so naju o vzgoji največ naučili najini otroci. Precej spoznanj pa sva pridobila ali izostrila tudi v pogovorih z drugimi starši in različnimi strokovnjaki ter branjem knjig in revij. Med revijami je bila prav *Vzgoja* tista, ki sva jo z ženo velikokrat vzela v roke in v njej prebrala kaj zanimivega in uporabnega. Nanjo sva naročena že dolgo in ena od prednosti revije (poleg kakovostnih člankov) je tudi ta, da pokriva širok obseg starosti otrok in lahko v vsakem obdobju otrokovega razvoja v njej najdeš kaj uporabnega.

Predvsem pa sva v *Vzgoji* prebrala veliko tehtnih sporočil v obdobju šolanja otrok. Takrat se vzgoja tudi za otroke, ki ne obiskujejo vrtca, neizogibno razširi iz pretežno

domačega okolja v šolo in pomembni vzgojitelji otrok postanejo tudi učitelji. Za uspeh vzgoje je treba nujno uskladiti vzgojno prizadevanje staršev, čemur je namenjen drugi del tega razmišljanja; prej bi rad navedel nekaj spoznanj, ki se mi zdijo ključna za pravi pristop k vzgoji. Ne gre za nova spoznanja, saj so mnogi vzgojitelji že prišli do njih, večinoma so tudi strokovno raziskana in utemeljena. Tudi če bi polistal po prejšnjih številkah revije *Vzgoja*, bi našel marsikatero od njih večkrat zapisano, pa vendar se mi zdi, da je dobro, da se teh temeljnih stvari pogosto spomnimo. Če se jih ne in nam odidejo iz zavesti, hitro naredimo kako vzgojno napako.

Vsak otrok je drugačen

Čeprav večkrat preberemo, da je otrok, ko se rodi, nepopisan list, kar morda v nekem smislu drži, zagotovo drži tudi to, da so novorojenčki različni, da prinesejo marsikaj s seboj na svet, da imajo različna nagnjenja in potenciale ter že kmalu po rojstvu kažejo značaj. Ta značaj sicer znajo prepoznati le nekateri – na primer izkušeni otroški zdravniki, kot je bila dr. A. Plut, ki je pri vseh treh starejših otrocih pri starosti nekaj mesecev prepoznala njihove glavne značajske lastnosti. Midva z ženo še danes preseščeno ugotavlja, da je imela prav, in ne moreva razumeti, kako je to videla. Čeprav

*I*skrene čestitke k lepemu jubileju. Revijo od vsega začetka odlikujeta visoka kakovost in strokovnost, izredno posrečeno se prepletajo primeri praks in sodobnih teoretičnih spoznanj. S svojo idejno odprtostjo, ki kljub temu ohranja lastno identiteto, se izredno lepo vključuje v slovenski edukativni prostor in predstavlja pravo popestritev.

ddr. Stanko Gerjolj

so otroci po drugi strani lahko tudi precej predvidljivi, ne sme biti presenečenje, da so različno dojemljivi in različno odzivni na enake vzgojne vplive. Zato vsak otrok potrebuje vzgojo, ki mu je 'pisana na kožo', in po mojem je prav individualizacija vzgoje, občutek za otroka tista lastnost, ki je ključna za dobre vzgojitelje.

Vzgoja poteka nenehno in povesod

Otrok se vzgaja ves čas, ko je buden (in do neke mere zagotovo tudi takrat, ko spi). Ta ugotovitev ima več daljnosežnih posledic. Ena je ta, da vzgoja zahteva stalno pozor-

nost. To v dobesedno fizični obliki posebej velja pri majhnih otrocih, ki se že plazijo ali hodijo in z velikim navdušenjem raziskujejo svet. Stalna pozornost zna biti zelo obremenjujoča in utrujajoča, a je ni mogoče 'izklopiti', razen če lahko v tem času skrb in vzgojo prevzame kdo drug. Že to kaže, da je vzgoja kolektivna naloga.

Druga posledica je, da otroka vzgajamo tudi takrat, ko tega nečemo ali se ne zavedamo. Če je otrok v bližini, dobesedno 'vpija' vse, kar vidi in sliši, otipa, vonja ... tudi če ni namenjeno njemu. In ta vidik zahteva, da smo pozorni na vzgojne vplive, ki jih 'odmerjamo' otroku tudi takrat, ko se ne ukvarjamo neposredno z njim.

Tretja posledica naravnosti otrok, da se oblikujejo ob vplivih iz okolja, je, da se otroci vzgajajo ob vsem in vsakomer, s čimer ali komer pridejo v stik. Seveda je nujno, da se otrok sreča z drugimi odraslimi in otroki, da se spozna tudi s televizijo in računalnikom, potrebno pa je, da smo starši pozorni na vzgojne vplive, ki jih je otrok pri tem deležen, in te vplive usmerjamo.

Za vzgojo smo v prvi vrsti odgovorni starši otrok. Pri zelo majhnih otrocih je to pogojeno že s tem, da praviloma starši preživimo z otrokom največ časa. Potem je tega časa čedalje manj, sploh če otrok obiskuje vrtec, zagotovo pa vstop v šolo pomeni pri tem

precejšnjo prelomnico. Tudi takrat starši obdržimo 'kontrolni delež' odgovornosti. Smo ali bi morali biti tisti, ki bdimo nad vzgojo svojih otrok, smo pozorni na vzgojne vplive, ki so jim izpostavljeni, in te vplive na nek način usmerjamo in koordiniramo. Tu bi rad izpostavil predvsem dvojce. Naravno in prav je, da otrok z naraščajočo starostjo dozoreva in se razvija ter s tem prevzema tudi del odgovornosti za lastno zorenje in oblikovanje osebnosti. Ne nazadnje je cilj

vzgoje ta, da otrok postane (vzgojen) odrasel, prevzame odgovornost in pobudo tako za lasten osebnostni razvoj (samovzgojo) kot za vzgojo naslednjih generacij. Vendar smo starši tisti, ki 'delegiramo' ta del odgovornosti. Ob novorojenčku je le-ta v celoti naša, ko otrok odraste, je v celoti njegova, vmes pa 'prehaja'. In to prenašanje odgovornosti je po mojem mnenju ena najtežjih nalog dobre vzgoje, saj je v največji meri vezana na konkretnega otroka – nekateri so za določeno nalogo ali prevzem odgovornosti zreli prej, drugi pozneje, v osebnostnem smislu eni prej odrastejo, drugi pozneje. Prenašanje odgovornosti moramo začeti in nadzorovati starši. Zahteva veliko občutka za otroka, empatije, samodiscipline in zavedanja cilja vzgoje. Prepustiti otroku primeren del odgovornosti ni lahko v nobenem obdobju. Loviti ravnotežje med pretiranim zaščitništvom in zanemarjanjem pozornosti pri majhnih otrocih je prav tako težko kot odpovedati se poskusom popravljanja vzgojnih 'napak', ki smo jih pri današnjem petindvajsetletniku naredili pred desetimi, petnajstimi ali dvajsetimi leti ...

Bolje je vzgajati hote kot neho

V tem prispevku pa poudarjam drug vidik odgovornosti staršev pri koordiniranju vzgojnih vplivov. Starši smo namreč poklicani in odgovorni tudi za usklajevanje vzgojnih vplivov, ki so jih naši otroci dele-

Ob vstopu v tretje desetletje izhajanja revije Vzgoja najprej zahvala in čestitke za storjeno ter želja, da bi bila revija še naprej sooblikovalka obrazov slovenskega človeka prihodnosti.

Vzgoja in izobraževanje sta sinonima ene in iste dejavnosti ter sta namenjena mlademu človeku, da bi mu omogočila razcvet njegove osebe. Razcvet bo mogoč le takrat, ko bodo njegovi vzgojitelji – starši in učitelji – do njega spoštljivi, strpni do njegovih občutkov, ko bodo občutili njegove potrebe in začutili njegovo ranljivost, ko bodo resnični in nepotvorjeni v svoji osebni svobodi, ne glede na kakršen koli vzgojni načrt, zmožni spoznati meje sposobnosti mladega človeka in mu postavljati meje, ne pa ga omejevali.

Iz tridesetletne pedagoške izkušnje mi je najbolj draga izjava skupine študentov, zapisana v študentski anketi: »... si vedno vzame čas za študenta, ne glede na to, ali je ta čas namenjen študijski vsebini ali čemu drugemu, je korekten, natančen in spoštovanja vreden ...«

Galimberti pravi v Grozljivem gostu (34), da je za dobrega učitelja potrebna karizma. Ob jubileju, predvsem za prihodnost revije, želim in (pri)voščim reviji Vzgoja čim več karizme, saj se ob zgrešeni vzgoji zgrešenost vrača kot bumerang v družbo, kakor pravi Alice Miller v svojem delu Na začetku je bila vzgoja.

izr. prof. dr. Borut Holcman

Foto EA

Foto: Marko Hrovat

žni s strani drugih odraslih. V domačem okolju na primer s strani starih staršev. V 'zunanjem' okolju pa tokrat izpostavljam predvsem šolo. Zelo sem vesel, da je v zadnjih letih prevladalo prepričanje, da 'šola ne more ne vzgajati', kar sem izpostavil že zgoraj. Če torej šola vzgaja – hote ali nehote – je veliko bolje, da vzgaja hote, zavestno in načrtno kot nehote, neusklajeno in naključno. Kako neusklajen vzgojni pristop otroke obremeni, jim 'spodmakne tla pod nogami', povzroči negotovost in jih potem nauči to neusklajenost v njihovo dolgoročno škodo izkoriščati, je znano iz primerov neusklajene vzgoje v domačem okolju (oče – mati, starši – stari starši). Podobno pa velja tudi za neusklajenost med starši in učitelji. Vzgoja v šoli in doma mora biti v 'istem duhu', temeljiti mora na istih vrednotah. To posebej velja v obdobju pubertete, ko se otrok 'trga' od vpliva staršev, ko starši nenadoma 'nič več ne vemo'. Takrat je ključno, da otrok zunaj doma najde 'pomembnega drugega', odraslega, ki bo z druge strani in na drugačen način predal enako usmerjeno vzgojno sporočilo. Velikokrat so ti pomembni odrasli prav učitelji.

Uskladitev vzgoje v šoli in doma

Ključno vprašanje, s katerim se srečamo, je, kako uskladiti vzgojno prizadevanje odraslih, in sicer v ožjem pogledu, na katerega se tu osredotočam, torej prizadevanje staršev in učiteljev. Najprej se pri tem srečamo z odgovornostjo, o kateri sem pisal že zgoraj. Dejstvo, ki se ga premalo zavedamo ali pa smo precej nagnjeni k temu, da ga razumemo narobe, je, da smo tudi po vstopu otroka v šolo starši glavni nosilci odgovornosti za njegovo vzgojo in izobraževanje.

To lahko razberemo tudi iz prvega stavka 54. člena Ustave RS: »Starši imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke.« Z vstopom otroka v šolo se to ne spremeni. Starši smo še vedno odgovorni, je pa res, da se odgovornost porazdeli. Učitelj je seveda odgovoren za svoje vzgojno delovanje in ravnanje, ni pa odgovoren za celovito vzgojno usmerjanje vsakega od otrok v razredu. Za to smo še vedno odgovorni starši – vsak za svojega otroka. Če želimo, da bo vzgoja, porazdeljena na več odraslih, učinkovita in bo vodila v želeno smer, je nujno treba rešiti vprašanje usklajevanja vzgojnih vplivov. Svoje odgovornosti za usklajevanje teh vplivov starši ne moremo odložiti, češ da »bodo že v šoli poskrbeli«. Povsem jasno je tudi, da te odgovornosti ne moremo uresničiti s 'komandiranjem' učiteljev, kako naj vzgajajo našega otroka. Če je v razredu okrog 20 otrok in bi okrog 40 staršev vsak po svoje 'usklajevalo' vzgojne vplive, bi se stvar končala v kaosu. Upoštevati je treba, da mora vsako usklajevanje upoštevati vse druge otroke v razredu in širše na šoli – torej načelo, da moja svoboda seže do meje svobode drugega in da je vzgojno okolje v šoli drugačno od domačega, kjer je (razen v zelo številčnih družinah s podobno starimi otroki) v veliko manjši meri prisoten vidik socializacije med vrstniki in s tem tudi vzgoja za sobivanje in spoštovanje (pravic) vrstnikov, za kar pa je šola zelo primerno okolje.

Usklajevanja vzgojnega delovanja se je torej treba lotiti drugače: odgovorno in z upoštevanjem ter ob spoštovanju vseh vpletenih. Vzgojni načrt šole, o katerem je v preteklosti veliko pisala tudi revija *Vzgoja*, je dober okvir za to. Zares pomembno pa je, da ga skupaj oblikujejo vse tri skupine, starši, učitelji in učenci, in da identificirajo vredno-

te, ki so skupne in katerih uresničevanje v vzgojnem delovanju šole ne bo v nesoglasju z vzgojnimi vrednotami družin vključenih otrok. V zavzetem in tvornem sodelovanju pri pripravi vzgojnega načrta in njegovem vzdrževanju vidim primerno uresničevanje usklajevalne vzgojne odgovornosti staršev. Primer takega vzdrževanja vzgojnega načrta je opisan tudi v tej številki revije *Vzgoja*. Pogoji, da to lahko deluje, pa je, da se šola pred sodelovanjem s starši ne zapre, ampak omogoči okvir za partnersko sodelovanje.

Skupen cilj in delo povezujeta

Čeprav po mojih sedemletnih opažanjih v vlogi predsednika nacionalnega starševskega združenja za partnersko sodelovanje obstaja volja na obeh straneh, razvoj takega sodelovanja ni samoumeven in je v praksi marsikdaj dokaj zahteven. Zakaj je tako, smo starši, učitelji in ravnatelji ugotavljali v Škofji Loki oktobra 2012 na tretjem posvetovanju *Zveze aktivov svetov staršev z naslovom Odnosi med starši in učitelji – temelj vzgoje v šoli*. Upam, da bomo lahko več o poteku in ugotovitvah posvetovanja brali v eni od prihodnjih števil *Vzgoje*, tokrat pa le še sklepna misel.

Kot nakazuje naslov posvetovanja, smo pot za dobro vzgojo v šoli našli v dobrih odnosih med skupinama odraslih, ki imata skupno nalogo. Znano je, da skupen cilj in skupno delo ljudi povezujeta, skupna odgovornost, ki jo imamo starši in učitelji – vzgojiti vse naše otroke v zrele odrasle, ki jim bomo lahko z mirno vestjo in dobrim občutkom zaupali prihodnje rodove – pa je po mojem globokem prepričanju ena najpomembnejših nalog, ki jih imamo odrasli v družbi. Zato upam, da nas bo res povezala in bomo nalogo opravili tako, kot si otroci zaslužijo.

*P*rva misel, ko v kupu dnevne pošte zagledam revijo *Vzgoja*: končno nekaj uporabnega branja!

Vsem, ki revijo sestavljajo, ob prvi 20-letnici pristrčno čestitam za ta lep uspeh!

dr. Bogdan Polajner